

Paasikivi-seura 4.5.2016

Suomen Punaisen Ristin puheenjohtaja Pertti Torstila

”Punainen Risti kriisien maailmassa”

Hyvät Paasikivi-seuran jäsenet

Vuosi sitten ei kukaan osannut aavistaa, miten ja millaisesta syystä elämä Euroopassa voi lyhyessä ajassa mennä yhtä sekaisin. Yli miljoona pakolaista etsii turvaa ja parempaa elämää Euroopasta kotiseutujensa kärsimysten keskeltä. Mitkään kansalliset tai kansainväliset mekanismit eivät olleet osanneet varautua tähän toisen maailmansodan jälkeen suurimpaan kansainvaellukseen, joka jatkuu.

Valtavan pakolaisvirran edessä Euroopan maat ovat vaikeuksissa. Etulinjan valtiot Kreikka ja Italia ovat suurimman paineen alla vaikka useimmat tulijat hakeutuvatkin pohjoisemmaksi, vauraampiin unionimaihin. Aitoja ja esteitä on rakennettu kauttakulkumaiden rajoille ja jännitteet naapureiden välillä kasvavat kun turvanpaikanhakijoita sysitään maasta toiseen.

Väittely siitä, kenen tehtävä on huolehtia ja vastata pakolaisista on kyseenalaistanut EU:n avustusjärjestelmän uskottavuuden. Eurooppalaisen integraation perusedellytys ja tärkeäksi uskottu saavutus, keskinäinen luottamus murenee. Unioni ei ole pakolaiskriisissä löytänyt yhteistä linjaa. Jäsenmaat ovat jakautuneet eri leireihin ja ajautuneet vaikeisiin ristiriitoihin. Samanaikaisesti asenneilmasto on kaikkialla kiristynyt ja hallitukset ovat vaikeuksissa kriittisen kansalaismielipiteen edessä. Pakolaiskriisi koettelee unionin yhtenäisyyttä enemmän kuin mikään sen historiassa aiemmin. Jos pakolaiskysymyksessä ei unionitasolla saada tyydyttävää ratkaisua, kuljemme kohti kasvavaa nationalismia, ääriliikkeitä ja hajoavaa eurooppalaista yhteyttä.

Humanitaaristen järjestöjen tehtävänä on muistuttaa, että pakoreitistä riippumatta vaaralliselle matkalle lähtevät ovat väkivaltaa ja kuolemaa pakenevia ihmisiä. Joukossa on myös niitä, jotka ilman välitöntä hengenvaaraa etsivät paremman elämän mahdollisuutta. Tämäkään ei ole kiellettyä ja näin maailmassa on aina ollut. Monilla pakenevista on päällekkäisiä perusteluita lähdölleen. Genèven pakolaisia koskeva yleissopimus tarjoaa pakolaisuudelle yhden määritelmän: henkilö, jolla on perusteltu syy pelätä joutuvansa vainon kohteeksi rotunsa, uskontonsa, kansallisuutena, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteensä vuoksi. Sopimus on laadittu aikana, jolloin

pakolaisuuden syyt olivat erilaisia kuin nyt. Esimerkiksi ilmastonmuutosta, joka meidän aikanamme ajaa ihmiset pois asuinsijoiltaan, ei Genèven sopimusmääritelmistä löydy. Silti sopimuksessa kaikki mukana oleva pätee nyt kuten ennen.

Maailmalla riehuvat kriisit eivät ole Suomen tai suomalaisten syy. Tämä ei kuitenkaan sulje pois sitä tosiasiaa, että myös meillä on paikka ja vastuu kriisien poliittisissa ja inhimillisissä ratkaisuissa. Pakolaisongelmaa - sen seurauksista puhumattakaan - pakoon emme pääse.

Humanitaarisen toimijan näkökulmasta keskeistä on, että se mitä tehdään ja se mistä päätetään, tehdään inhimillisyyttä ja ihmisarvoa kunnioittaen. Tarvitaan myötäelämisen taitoa. On osattava nähdä oman maan rajojen yli ja ymmärrettävä, että oikeus ihmisarvoon ja rauhaan kuuluu myös oman piirimme ulkopuolelta tuleville. Kotoiset vaikeudet pitää ottaa tosissaan, mutta kotimainen hätä ja kansainvälinen hätä eivät ole toistensa vastakohtia. Ne eivät sulje toisiaan pois.

Varmaa on, että muuttoliike tulee vaikuttamaan syvästi suomalaiseen yhteiskuntaan. Maailma on nyt peruuttamattomasti keskelläämme eikä mene pois. Maahanmuuton alkuvaihe, vastaanotto on hallinnassa, mutta edessä on iso testi, oleskeluluvan saaneiden kotouttaminen. Suuri osa turvapaikanhakijoista jää Suomeen. On huolehdittava siitä, että heidän kotoutumisensa, asuttamisensa ja työllistämisenä onnistuu. Kun tässä onnistumme, saamme kansakuntana maahanmuutosta muutakin muistoa kuin värikkäät tarinat ja todistuksen onnistuneesta toimintavalmiudesta.

Kansalaisjärjestöjen ja vapaaehtoisten merkitys viranomaisten tukena vaikeassa tilanteessa on ollut suuriarvoista. Suomen Punainen Risti on tehtävänsä mukaisesti tullut viranomaisten avuksi. Vastaanotto-operaatio alkoi yllättäen, mutta valmius toimintaan oli olemassa. SPR:n nopea päätöksenteko ja kyky muutamassa kuukaudessa kasvattaa kapasiteettia kuudesta vastaanottokeskuksesta yli sataan, oli tärkeä tekijä koko yhteiskunnan tasapainolle. Suomalainen yhteispeli - viranomaiset, kansalaisjärjestöt ja vapaaehtoiset, Maahanmuuttovirasto ja SPR - kelpaa vaikka vientituotteeksi maailmalla.

Pakolaisten hätä pani liikkeelle tuhansien suomalaisten vapaaehtoisen liikkeen, joka antaa suojaa ja jakaa ruokaa rajoilla ja vastaanottokeskuksissa. Vihapuheen keskellä saatoimme todistaa ainutlaatuista auttamisen henkeä. Jokaista vihaista huutoa kohden avuksemme ilmaantui kasvava joukko vapaaehtoisia ja keräyksemme ovat tuottivat ennätystuloksia. SPR suoriutui viime sodan jälkeisestä suurimmasta tehtävästään, yli 30 000 turvapaikanhakijan vastaanottamisesta kunnialla.

Hyvät kuulijat,

Suurin osa turvaa hakevista on tullut Syyriasta, Afganistanista, Irakista ja Afrikasta. Syyrian sota on jatkunut yli viisi vuotta ja voimavarat naapurimaissa ehtyvät. Turkki, Libanon ja Jordania hukkuvat pakolaisten määrään. Yhä useampi lähtee eteenpäin Eurooppaan. Ihmiset pakenevat elääkseen ja humanitaarisen avun tarve on suuri. Pakolaiset tarvitsevat reitin varrella suojaa, ruokaa, vettä ja sairaanhoitoa. Erityisen haavoittuvassa asemassa ovat yksin matkustavat naiset, alaikäiset ja yksinhuoltajaperheet. Salassa matkustavia humanitaarinen apu ei tavoita.

Muutoksia pakolaiskysymyksessä on vaikea ennustaa, mutta jos sotien riivaamille alueille ei kyetä tuomaan rauhaa, ongelma pysyy. Tilannetta ei saada hallintaan vain humanitaarista apua antamalla. Tarvitaan kestäviä poliittisia ratkaisuja.

EU:n ja Turkin välisen sopimuksen arvo avautuu vasta täytäntöönpanon myötä. Länsi-Balkanin reitin sulkeutuminen alkoi välittömästi kasvattaa Libyasta Italiaan pyrkivien määrää, joka maaliskuussa 2016 oli jo nelinkertainen vuoden takaiseen verrattuna. Nyt kun Eurooppa palauttaa pakolaisia kovin ottein, kysyvät muut pakolaisia vastaanottamaan joutuneet maat Afrikassa ja Aasiassa, miksi emme tekisi samoin? Maailman 60 miljoonan pakolaisen kohtaloa ei ratkaista eurooppalaisin toimin. Sotien lisäksi pakolaisuutta vauhdittavat köyhyys ja ilmastonmuutos. Kun maa kuivuu viljelykelvottomaksi eikä ruokaa ole, ihminen lähtee liikkeelle. Eri puolilta Afrikkaa Libyaan tulevia ja Eurooppaan haluavia arvioidaan nyt olevan jo miljoona - saman verran kuin vuonna 2015 yhteensä.

Helppoja ratkaisuja ei ole ja selväksi on käynyt, että yksikään Euroopan maa ei selviydy tilanteesta yksin. Tarvitaan yhteistyötä. Ilman yhdenmukaista turvapaikkajärjestelmää, ilman yhteisesti sovittuja ja pitäviä toimia eri suuntiin vetävien kansallisten ratkaisujen määrä kasvaa. Rajavalvonta ja turvapaikanhakijoiden Euroopan laajuinen rekisteröinti on saatava kuntoon. Turvapaikan saamisen perusteet ja vastaanotto-olosuhteet tulisi yhtenäistää. Turvapaikanhakijoiden tasaisempi jakautuminen jäsenvaltioiden välillä ja suurimman paineen alla olevien valtioiden auttaminen tulisi olla tavoitteena. Tiukentunut rajakontrolli ja muut maahantulon rajoitteet johtavat ihmiskuljetuksen ja omatoimisen salamatkustamisen kasvuun.

Kansainvälisellä Punaisella Ristin ja Punaisen Puolikuun liikkeellä on pakolaisasiassa hoidettavanaan valtaisa avustustehtävä. Euroopasta on yllättäen tullut Punaisen Ristin uusi operatiivinen näyttämö. Lähtökohtaisesti avustustyömme painopiste on kriisiketjun alkupäässä. Tavoitteena on auttaa ihmisiä mahdollisimman lähellä kotiseutua. Syyriassa sisäisten pakolaisten määrä on yli kahdeksan miljoonaa ja se on ollut yli 10 vuoden ajan ICRC:n suurin toiminta-alue. Pakolaisketjun venyttyä Syyrian naapurimaista läpi Euroopan on Punaisen Ristin tehtävä laajentunut koko mantereeseen mittaiseksi.

Hyvät kuulijat,

Maapallomme on kriisiytynyt viimeisten vuosien aikana ennen näkemättömällä tavalla. Kriisien koskettamien ihmisten määrä on kaksinkertaistunut ja yli miljardi ihmistä elää konfliktialueilla. Valtaosa sodan uhreista on siviilejä. En liioittele kun sanon, että siviilit ovat meidän aikamme sodankäynnin pääuhreja. Syyriassa niin hallituksen kuin kapinallisten puolella sotilaat, taistelijat kyllä saavat hoidon, mutta siviilien osa ei ole yhtä hyvä. Särkyneet yhteiskunnat ja arvojen häpäisy ovat arkipäivää. Sotien seuraukset tuntuvat vielä kauan muodollisen rauhanteon jälkeen. Pakolaisten paluu vaikeutuu. Kymmenen vuotta sitten UNHCR auttoi vuosittain yli miljoonaa pakolaista palaamaan kotiin. Vuonna 2014 luku oli vain 240 000.

Humanitaarisen avun kustannukset ovat moninkertaistuneet. Kansainvälisen Punaisen Ristin komitean operatiivinen budjetti on paisunut 50 % viiden viime vuoden aikana. Tämä on paljon järjestölle, joka mieluummin pienentäisi budjettiaan. Epäonnistuminen poliittisten ratkaisujen löytämiseksi Lähi-idässä, päiväntasaajan Afrikassa ja Ukrainassa on vienyt Punaiselta Ristiltä kaksi miljardia euroa vuodessa kun se on joutunut korjaamaan epäonnistuneiden rauhanyritysten jälkiä.

Punaisen Ristin ja Punaisen Puolikuun maailmankonferenssissa Genèvessä viime joulukuussa kuului huoli järjestön vaikeasta paikasta kriisiytyneessä maailmassa. Kansainvälisen poliittisen yhteisön ja YK:n turvallisuusneuvoston kykenemättömyys puuttua ihmiskuntaa raastaviin ja pitkittyneisiin poliittisiin ja sotilaallisiin kriiseihin kasvattaa humanitaaristen avustusjärjestöjen taakkaa ja lisää tavallisten ihmisten kärsimyksiä.

Kyvyttömyydellään toimia YK:n turvallisuusneuvosto ja poliittiset instituutiot todistavat voimattomuuttaan. Syyria on surullinen todiste poliittisen tahdonvoiman puutteesta. On riski, että maailma saa syyrialaisista uuden palestiinalaisongelman. Maa on villissä sotatilassa, jossa ovat mukana niin alueelliset kuin globaalit vallat hallitsemattomassa epäjärjestyksessä. Mitä enemmän konfliktit hajoavat ja osapuolten määrä kasvaa sitä kauemmaksi katoaa konfliktin poliittinen tavoite. Tällaisessa asetelmassa rauhanvälitysytykset osoittautuvat vaikeiksi eikä kestäviä ratkaisuja löydy. Afganistanissa, Jemenissä, Somaliassa, Sudanissa ja Kongossa on taisteltu vuosia ja taistellaan yhä.

Kun poliittinen päättäjät ei kykene korjaamaan hävityksen jälkiä kutsutaan paikalle humanitaarinen avun antaja. Hyvin usein se on Punainen Risti. Poliittisten päätösten puutetta paikataan humanitaarisella avulla. Punainen

Risti on operatiivinen maailman kaikissa konflikteissa ja järjestöön kohdistuu epärealistisia odotuksia vaikuttaa konfliktin osapuoliin. On tärkeää ymmärtää, että Punainen Risti ei ole poliittinen rauhantekijä. Poliittisten ongelmien ratkaisu ei kuulu humanitaarisille avustustajajärjestöille.

Avustustoimintaa vaikeuttaa valitettavan usein se, että avustustyö kytketään itsekkään kansallisen politiikan toimintavälineeksi. Avun antaminen tai vastaanottaminen ehdollistetaan. Apua ei ohjata sinne missä tarve on suurin. Konfliktien osapuolet ja poliittiset toimijat pyrkivät ohjaamaan humanitaarista avustustoimintaa omien poliittisten tai sotilaallisten tavoitteidensa tueksi. Irakissa ja Afganistanissa valtiollinen toimija kertoo avoimesti, että humanitaarisella avustustoiminnalla ja kehitysyhteistyöprojekteilla halutaan saada väestön tuki poliittisille tavoitteille, joita haetaan sotilaallisilla keinoin.

Kun kansainvälistä hätäapua viime tammikuussa pyrittiin toimittamaan Syyrian saarrettuihin kaupunkeihin, kestivät neuvottelut pääsystä kuukausia ja apu haluttiin ehdollistaa vastavuoroisuudelle. Avun pääsy konfliktista kärsivien ihmisten luo vaikeutuu kun on neuvoteltava vastuustaan tietämättömien tai piittaamattomien sotilaiden tai epämääräisten sissiryhmien kanssa. Sairaalat, lääkärit, ambulanssit ja lääkelaastukset, jotka perinteisesti ovat suojattuja, joutuvat hyökkäyksen kohteeksi.

Sodankäynti on siirtynyt perinteiseltä taistelukentältä kaupunkien keskustoihin. Siviilikohteet valitaan maalitauluiksi. Ihmisiä nöyryytetään ja pakotetaan jättämään perinteinen elinympäristönsä. Syyrian sodan osapuolet ovat toimillaan tarkoituksellisesti tuhonneet maan terveydenhuollon infrastruktuuria estääkseen siviilejä saamasta hoitoa, toteaa YK raportissaan. Raa'an väkivallan käyttö on näkyvä osa muuttunutta taistelumuotoa. Väkivallan käyttäjät eivät piittaa kansainvälisestä oikeudesta tai kulttuuriarvoista. Terrorismi tunkeutuu myös hyvinvoivan maailman suurkaupunkeihin. Hallitukset koventavat terrorismin uhkan alla vastatoimia ja kansalaisvapauksia rajoitetaan. Aseellisen konfliktin ja terrorismin välinen raja hämärtyy.

Avustustyön politisoimiseen syyllistyvät niin avustuksiin rahaa antavat kuin apua vastaanottavat tahot, valtiot ja päättäjät. Esimerkkejä löytyy Afrikasta, Lähi-idästä, Syyriasta, Ukrainasta, Filippiineiltä, Haitista, Pakistanista ja maailman muilta kolkilta. Muistamme kuinka Venäjä vei apua Itä-Ukrainaan kesällä 2014. Siitä miten, mitä ja kenelle apua toimitettiin, keskustellaan yhä. Punaisen Ristin kansainvälinen komitea joutui vaikeaan välikäteen, kun sille valtiotalolta rakennettiin ratkaisijan roolia kahden valtion poliittisessa avustuskuljetuskiistassa. Avustustajajärjestöjä painostettiin toimittamaan apua rajan yli Syyriaan kapinallisten hallitsemille alueille koska sen arvioitiin heikentävän presidentti Assadin hallinnon asemaa.

Ukrainan ja Syyrian tilanteissa avainkysymys oli, tuleeko kapinallisten hallitsemille alueille toimitettavalle avulle olla pääkaupungissa valtaa pitävän hallinnon suostumus. Konfliktien osapuolten, ei Punaisen Ristin, vastuulla on sopia kuinka eri osapuolten hallitsemille alueille toimitetaan apua. Punaisella Ristillä ei ole keinoja pakottaa hallituksia ja konfliktin osapuolia toimimaan tahtonsa vastaisesti.

Sudanissa humanitaariseen avustustoimintaan puututtiin maan hallituksen painostuksella sen jälkeen kun kansainvälinen rikostuomioistuin nosti syytteen presidentti Al-Bashiria vastaan. Apu kansallistettiin jotta kansainvälinen tuomioistuin ei voisi hyödyntää maassa toimivia avustusjärjestöjä todistusaineiston keräämisessä. Kansainvälisten järjestöjen toimintaedellytyksiä rajoitettiin ja toiminnalle asetettiin humanitaaristen periaatteiden vastaisia ehtoja. Tästä syystä Punaisen Ristin kansainvälinen komitea onkin saanut vapautuksen todistusaineiston luovuttamisesta kansainvälisille rikostuomioistuimille. Järjestöä ei voida pakottaa oikeuden eteen esittämään todisteita asioista, joista se on saanut tietoa operaatioittensa yhteydessä. Konfliktin osapuolet tietävät, että järjestön toiminta rajoittuu puhtaasti humanitaariseen toimintaan ja näin Punaiselle Ristille taataan pääsy kaikkien uhrien luo. Afganistanin maaseudulla, Ukrainan Donbassissa, Chadin järvillä, Boko Haramin alueilla Nigeriassa ja Nigerissä Punainen Risti on yksin kun kiistan osapuolet eivät muita järjestöjä alueilleen päästä.

Kun kriisit eivät enää ole valtioiden välisiä vaan valtioiden sisäisiä, myös humanitaarisen oikeuden ja sodan sääntöjen noudattaminen vaikeutuu. Yhteisesti sovittuja periaatteita rikotaan. Rankaisemattomuus on pelin henki. Tarvittaisiin kansainvälinen mekanismi puuttumaan humanitaarisen oikeuden loukkauksiin. Sveitsin valtio yhdessä Punaisen Ristin kanssa veti viimeiset neljä vuotta prosessia, jonka tavoitteena oli asettaa valtioiden välinen vuosittainen kokous pohtimaan humanitaarisen oikeuden toimeenpanoon liittyviä kysymyksiä. Asiasta piti päättää Punaisen Ristin liikkeen ja Genèven sopimukset ratifioineiden maailman valtioiden välisessä kansainvälisessä konferenssissa viime joulukuussa- Kompromissi, joka saatiin aikaan, jäi kauaksi tavoitteesta. Esteeksi muodostui yhteisen poliittisen tahdon puute.

Hyvät kuulijat,

Viimeiset 25 vuotta eivät ole olleet kehitysjuhlaa suurelle osalle ihmiskuntaa. Kuilu hyvinvoivien ja hauraiden maiden välillä on kasvanut. Maailman rikkaiden ja vaikutusvaltaisten maiden suhteet ovat epävakaa ja vaikeasti ennustettavalla pohjalla. Kylmän sodan päättymisen jälkeen ei

syntynyt uutta ja parempaa maailmanjärjestystä. Tapahtumien kulku Euroopassa on lisännyt epävarmuutta. Tyhjäksi jääneet lupaukset kehityksestä, oikeudenmukaisuudesta ja tasa-arvosta ovat lisänneet toivottomuutta suureen osaan maailmaa. Osattomuuden ja ulkopuolisuuden tunne on synnyttänyt ääriliikkeitä. Megaongelmien lista on pitkä.

Kriisien riivaamassa maailmassa tulisi huolehtia siitä, että inhimillisen avun järjestelmä säilyy itsenäisenä ja puolueettomana, irrallaan poliittisesta valtapelistä. Avun jakamisessa ei ketään tule syrjiä. Syyriassa ei ole pahoja ja hyviä siviilejä – on vain sodan uhreja, joita kaikkia tulee auttaa.

Mitä enemmän kansainvälinen apu politisoituu sitä huonommin se toimii. Kun avusta tulee politiikan väline, vaikeutuu Punaisen Ristin työ. Punainen Risti tunnetaan riippumattomana, puolueettomana ja tasapuolisena inhimillisyyden puolustajana. Inhimillinen avustustyö rakentuu puolueettomalle yhteistyölle kiistan kaikkien osapuolien kanssa.

Yksipuolista etua tavoitteleva poliittinen toimintamalli, joka itsekkäästi käyttää humanitaarista apua omiin tarkoituksiin, vaarantaa luottamuksen humanitaarisia toimijoita kohtaan. On masentavaa lukea uutisia siitä kuinka vapaaehtoisia avunantajia surmataaan tai kaapataan.

Punainen Risti haluaa varmistaa, että sen työtä ei mielletä kiistan osapuolten, valtioiden sisäisten tai valtioiden välisten toimijoiden alaiseksi. Kriisien riivaamassa maailmassa on huolehdittava siitä, että inhimillisen avun järjestelmä säilyy itsenäisenä ja puolueettomana, irrallaan politiikan valtapeleistä.

+++